

BILJEŠKE UZ KORSKA SJEDALA FRANJEVAČKE CRKVE U ZADRU

(Tabla XXXV)

S korskim sjedalima zadarske franjevačke crkve, jednim od najskladnijih primjera korskih sjedala u Dalmaciji, upoznala se kulturna javnost još 1864. god. preko *Fabianicheve* knjige.¹ Fabianich je objelodanio i dva dokumenta, koji se odnose na ta sjedala, zapravo izvratke iz dvaju dokumenata. Po prvome dokumentu doznajemo da su sjedala nastala 1394. god., te da je njihov tvorac majstor *Ivan, sin Jakova iz Borgosansepalcro*, građanin Venecije, da je naručilac fra *Benedikt*, gvardijan samostana, i da je majstoru za taj rad isplaćeno 456 zlatnih dukata. Iz drugoga dokumenta doznajemo, da je 1395. god. zadarski plemić *Juraj Matafaris* ostavio oporučno svotu od 200 dukata za troškove izrade tih sjedala. Kako je fra *Benedikt* prikazan na samim sjedalima (T. XXX/1), postaje nam prvi dokumenat još interesantnijim.

Sjedala je opisao *Jackson*, citirajući dokumente po *Fabianichu*,² zatim je uslijedila bilješka u »*Mittheilungen*«,³ te površni opis kod *Sabalicha*⁴. Spomenuo ih je i *Benevenia*,⁵ a bila su reproducirana u *Ivekovićevu* djelu.⁶ Spominju ih *Dudan*⁷ i *Bersa*,⁸ a sumarno opisuje *Cecchelli*.⁹ Temeljita publikacija još uvijek nije ugledala svijetla. Uglavnom kod svih citiranih djela naći ćemo iste štire podatke, koji su prelazili iz jednog u

¹ *Fabianich D.*, *Storia dei frati minori in Dalmazia e Bossina*, Vol. II., Zadar 1864, str. 11, 50—51.

² *Jackson*, *Dalmatia, the Quarnero and Istria*, Vol. I., Oxford 1887, str. 309—311, fig. 14.

³ *Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historische Denkmale*, XIII. Jahrgang Beč 1887, str. CLXXV.

⁴ *Sabalich G.*, *Guida archeologica di Zara*, Zadar 1897, str. 103.

⁵ *L. Benevenia*, *La chiesa di S. Francesco di Zara*, *Rivista dalmatica*, Anno V, Zadar 1909, str. 126.

⁶ *Iveković C.*, *Dalmatiens Architektur und Plastik*, B. IV—V Beč, T. 143—144.

⁷ *Dudan A.*, *La Dalmazia nell'arte italiana*, Vol. I, Milano 1921, str. 161.

⁸ *Bersa G.*, *Guida storico artistica di Zara*, Zadar 1932, str. 69.

⁹ *Cecchelli C.* *Catalogo delle cose d'arte ed antichità*, Zara, Rim 1932 str. 133—134.

drugo, tako da se nisu mnogo makli dalje od *Fabianicha*. Nitko pak od novijih autora nije vodio računa o restauraciji, koja je uslijedila negdje 1890.—91. god., prilikom koje je izmijenjen položaj mnogim pregradama.¹⁰

Neophodno je potrebno ova sjedala detaljno obraditi, objaviti tehnički snimak, pedantno opisati sve dijelove i precizno fotografski snimiti. Koliko se još zanimljivih pojedinosti krije među ornamentima pregrada i pčledina sjedala! Na jednoj su pregradi izdjelana dva poprsja fratara, na drugoj ptice, na trećoj sunce, a ornamentalni biljni motivi pokazuju bezbroj varijanata. Opus umjetnika, čije nam je ime zajamčeno i doba djelovanja fiksirano, nalazi se pred nama sa svim svojim karakteristikama. Jednom takvom publikacijom uvidjeli bismo svi njegov značaj i odnos prema ostalim sličnim umjetninama u Dalmaciji.

*

U prvom redu želim upozoriti na jednu bočnu ogradu, koja se do 1954. god. nalazila zabačena u samostanu, a od onda se čuva u samostanskoj zbirci umjetnina (T. XXXV/2, 4). Po dimenzijama, obliku, tehničkoj obradi i stilskim osobinama tu ogradu treba bez imalo sumnje vezati uz Ivanova sjedala i zaključiti, da je bila njihov sastavni dio. Ažurirani dio ispunja bogata biljna voluta i lik sveca obučen u redovnički habit, koji se svojim krojem razlikuje od franjevačkog; on nosi na prsima skapular, a preko toga kabanicu. Svetac je bradat i pomalo ćelav. U desnoj ruci drži knjigu, a u lijevoj pastoral, koji u svom zavijutku ima tri kugle. Radi kostima i atributa uvjeren sam, da je tu prikazan sv. *Benedikt*, imenjaka naručioca korskih sjedala. Ova je ograda bila bočna, krajnja u nizu sjedala. Po jednoj staroj fotografiji u fototeci

¹⁰ Restauraciju je izveo, po kazivanju o. *Hugolina Didona*, drvodjelac *Krak* iz Češke na trošak austrijske centralne komisije za čuvanje spomenika. Po *Jacksonovu* crtežu (n. d. fig. 14) i po jednoj staroj fotografiji u fototeci zadarskog arheološkog muzeja snimljenoj prije *Krakove* restauracije vidi se, da bočne ograde sa *Stigmatizacijom* i sv. *Krševanom* nisu stajale na sadašnjem mjestu (koje je po svoj prilici originalno), nego da su stajale jedna nasuprot drugoj s jedne i druge strane ulaza u sakristiju.

zadarskog Arheološkog muzeja i po ranijim publikacijama ove ograde, vidi se da je gornja profilacija bila ispilana samo do polovice debljine daske tako, da su se krovne daske sjedala tek na nju naslanjale, jednako kao i na dvjema drugim bočnim ogradama sjedala. Teško je rekonstruirati njen prvotni položaj. Ona nije obrađena onako bogato kao druge dvije bočne ograde sa sv. Krševanom i Stigmatizacijom sv. Franje. Lik sveca bio je okrenut prema sjedalima, što se zaključuje po žlijebu za naslon, koji se nalazi ispod njegove prednje strane.

Ova je ograda bila objelodanjena zajedno s ostalim dvjema bočnim ogradama ovih sjedala još 1887. god., samo s pogrešnom legendom. Navedeno je, da su iz Pirana.¹¹ Nakon toga nije se dugo vremena spominjala, dok nije C. Fisković našao njenu fotografiju u franjevačkom samostanu u Kotoru. Iznio je hipotezu da fotografija prikazuje možda fragment korskih sjedala kotorske dominikanske crkve, a ta je sjedala izradio 1435. god. Ivan Skončić (Skonca).¹²

Nadalje iznosim fragmente korskih sjedala, koji su došli na vidjelo prilikom spomenute restauracije i preneseni u zadarski arheološki muzej, a to su:

1. Fragment završnog korniža, dug 4,36 m, koji je ukrašen trolisnim gotičkim ornamentom, vrlo sličnim ornamentu, koji se nalazi na kornižu sjedala, samo što je plošno izrađen.

2. Tri fragmenta pojasa s natpisom visokim 8 cm, od kojih najduži ima 2,92 m, a ostala dva manja po tridesetak centimetara dužine. Natpis je sastavljen od tipičnih gotičkih slova (minuskule), jako stiliziranih, što otežava čitanje.

3. Tri fragmenta dasaka širokih 14,5 cm (jedan dug 1,44 m, drugi 1,45 m, a treći 1,84 m), koje su ukrašene izduženim pačetvorinastim kasetama s kompliciranim pleterom.

4. Dva fragmenta dasaka širokih 18,5 cm (jedan dug 1,96 m, a drugi 2,46 m), koje su također ukrašene izduženim kasetama, samo se ornamentalne kompozicije njihova pletera razlikuju od ornamentata drugih (opisanih pod 3).

Ovi su fragmenti bili pogrešno datirani i pogrešno opisani, te su ušli u literaturu pod imenom ostataka starog kora, koji se nalazio u crkvi prije sadašnjih sjedala. Bersa ih je datirao u XIV. st.,¹³ Benevenia¹⁴ i Cecchelli,¹⁵ u XIII., a vodič kroz zadarski arheološki muzej čak u XII.,¹⁶ ne uzimajući u obzir paleografske osobine natpisa.

Spomenute ornamentirane daske imaju različite širine, dok je duljina pačetvorinastih kaseti i na

širim i na užim daskama jednaka (oko 53 cm). Dapače i nejednakosti u duljini kaseti poklapaju se na jednim i na drugim daskama. Duljine kaseti odgovaraju širini pojedinih sjedala Ivanova kora. Prostori između kaseti dakle označavaju mjesto, gdje su se daske naslanjale na pregrade. Kad sam naslonio ove daske na pregradu, koja je pretekla pri restauraciji kora i sada se čuva u spomenutoj umjetničkoj zbirci franjevačkog samostana, primijetio sam, da širina dasaka odgovara širini usjeka na gornjoj ivici pregrade (T. XXXV/3). Ove su daske mogle po svim indicijama služiti za »krovne« daske. Ornament minucioznijeg pletera na prvi pogled se odvađa od Ivanove manire, ali kod detaljnijeg pregleda vidi se, da je duktus rezbarskog noža dosta sličan. Korska sjedala u Poreču imaju glatke daske, isto tako ona u Hvaru. Kasnija gotička sjedala imaju pod nišama — konhama koso postavljene daščice, koje su obično minucioznije ukrašene nego ostali dijelovi. Korska sjedala u Cividalu, koja su dosta slična dalmatinskim, imaju poluvaljkasti krov.¹⁷ Ovaj krov je ukrašen sitnoornamentiranim kasetama. Moguće je dakle, da su i prvotne »krovne« daske Ivanova kora bile minucioznije ukrašene, tako da ove, koje su pohranjene u arheološkom muzeju, stvarno pripadaju Ivanovu kora.

Sačuvani pojas s natpisom iste je debljine kao i dekorativni friz nad sjedalima. Da li je on stajao nad sjedalima ili na nekom drugom mjestu, teško je ustanoviti, kad nam i onako nije poznat originalan smještaj sjedala.

Natpis pisan gotičkom minuskolom razvijenog oblika razlikuje se od ostalih natpisa na kora, pisanih gotičkom majuskulom. Minuskula se javlja uz majuskulu na raki sv. Šimuna, koja je nešto starija (1380. god.) od kora, dok je u prvoj polovini 15. st. često susrećemo. Sigurno što možemo tvrditi jest to, da je natpis minuskulom ili suvremen izradi korskih sjedala ili je kasniji, ni u kakvom slučaju nije stariji, i to čak 100 i više godina, kako su htjeli neki autori. Ili je taj friz izradio neki Ivanov pomoćnik, ili je naknadno umetnut.

Kad je već riječ o natpisu, ponukan sam, da ga u cijelosti iznesem. On nije dosada publiciran, nego su ga autori uzgred spominjali: Bersa kao »stihove sv. Franje«, Benevenia kao »antifonu sv. Franje«, Cecchelli »pjesma u počast Mariji«. Natpis glasi, barem u dijelovima koji su se sačuvali:

*Celorum candor splenduit
nouum sydus emicuit
sacer franciscus [claruit
cui seraph apparuit
signans eum caractere
in uolis plantis latere
dum formam crucis gerere
uult corde ore opere
Maria mater gracie*

¹¹ V. bilj. 3.
¹² Fisković C., O umjetničkim spomenicima grada Kotora, Spomenik SAN CIII, NS 5, Beograd 1953, str. 90.

¹³ Bersa n. d., str. 138, br. 121.

¹⁴ Benevenia, n. d. str. 113, bilj. 3.

¹⁵ Cecchelli, n. d., str. 193, sl. na str. 194.

¹⁶ Führer durch das Staatmuseum S. Donato in Zara, Beč 1912, str. 73.

¹⁷ Santangelo A. Catalogo delle cose d'arte ed antichità, Cividale, Rim 1936, str. 82.

*mater misericordie
tu nos ab ho [ste protege
et hora mortis suscipe.*

Natpis je dakle donosio tekst dviju različitih pjesama, i to dvije strofe iz antifone »*ad vespas, stigmatum sancti Francisci*«, koju je spjevao i komponirao *Julijan iz Speiera*, i drugu strofu pjesnice u pohvalu Marije iz malog misala. Tekst prve se nešto razlikuje od teksta u današnjem franjevačkom brevijaru. (U prvom stihu druge strofe mjesto »*caractere*« stoji u današnjem tekstu »*vulnere*«.)

Na kraju treba se osvrnuti i na dokument o izradi kora, koji je, kako sam spomenuo, donio Fabianich veoma površno. Nije naveo nikakvu signaturu dokumenta, tako da ne znamo, odakle ga je uzeo. Naveo je samo pri dnu ime *Florcus de Artico*, za koje se ne zna, da li se odnosi na notara ili egzaminatora. Originalna priznanica majstra Ivana nalazi se međutim u zadarskom drž. Arhivu među spisima zadarskog notara *Vannes q. Bernardi da Firmo*, koji je djelovao u Zadru krajem XIV. st.

Zbog njene važnosti donosim je *in extenso* u Prilogu.

Sadržaj se u biti ne razlikuje od sadržaja dokumenata, koji je publicirao Fabianich, ali je nedvojbeno potrebno, da se iznese njen pravi oblik.

Izražavam nadu, da će ove moje predradnje pridonijeti konačnoj stručnoj publikaciji zanimljivoj građu.

PRILOG

In xpi nomine amen. anno incarnationis eiusdem millesimo ccc Lxxxx quarto Indictione secunda die xx mensis maij. Regnante serenissimo principe et nostro domino domino Sigismundo dei gracia Inclito Rege Hungarie dalmatie crohatie etc ac brandenburgensi marchione etc temporeque reuerendissimi in xpo presulis et domini domini petri de mactafaris dei et sancte sedis apostolice gracia archiepiscopi Jadrensis, comitatu Jadre vacante. Magister Johannes condam Jacobi de burgo sancti seppulcri habitator et ciuis Venetiarum in presentia domini Iudicis examinatoris mei notarij et testium infrascriptorum non vi non dolo nec metu coactus set(!) sua bona plana et spontanea voluntate fuit sponte contentus et confessus se integraliter habuisse et recepisse a fratre Benedicto custode fratrum et conuentus monasterij sancti francisci(!) Ordinis minorum de Jadra ducatos auri quatringsentos(!) quinquaginta sex in auro pro laborerio et in ratione laborerij Chori facti et non dum expediti set expediendi per ipsum magistrum Johannem in dicta ecclesia sancti francisci de Jadra. De quibus quidem quatringsentis quinquaginta sex ducatorum auri in auro per ipsum

magistrum Johannem a dicto fratre Benedicto et dicta occaxione receptis. Ipse magister Johannes per se suosque heredes et successores fecit eidem fratri Benedicto ibidem presenti stipulanti et recipienti nomine et vice fratrum monasterii et conuentus sancti francisci ordinis minorum de Jadra finem securitatem quietationem et absolutionem generalem et pactum de ulterius non petendo absoluens et liberans dictus magister Johannes dictum fratrem benedictum dicto nomine et dictum monasterium et fratres conuentus minorum sancti francisci de Jadra ibidem presentem stipulantem et recipientem per aglianam stipulationem interpositam legitionem(!) precedentem et acceptillationem(!) interpositam legitime subsecutam. Insuper predictus magister Johannes per se suosque heredes et successores promixit et conuenit se obligando dicto fratri benedicto ut super stipulanti et recipienti venire et redire ad dictum laborerium dicti Chori expediendum perficiendum et perfiniendum hinc ad Vnum mensem cum dimidio proxime futurum cum pactis modis et conditionibus habitis inter ipsas partes actenus usque in presentem diem sub pena infrascripta. Renunptians(!) dictus magister Johannes exceptionibus et beneficiis quibus dicere posset dictam totam et integram quantitatem quatringsentorum quinquaginta sex ducatorum auri in auro non habitorum non receptorum non mutatorum et spe future solutionis et mutationis fuisse et esse et non de bono et puro auro et Justo et legalis ponderis et exceptionibus vis doli nec in factum actioni conditioni causa et non vera et legitima causa et rerum non sic gestarum et permissarum et beneficio priuilegij fore et omni alium legum statutorum auxilio et fauori. Quam quidem finem quietationem confessionem permissionem et obligationem et omnia et singula super et infrascripta et in presenti contractu contenta predictus magister Johannes per se suosque heredes et successores promixit et conuenit dicto fratri benedicto dicto nomine ut super stipulanti et recipienti rata grata et firma perpetuo habere tenere adtendere et obseruare et in nullo contra facere uel venire aliqua ratione uel causa de iure uel de facto aut ingenio ad penam et sub pena quarti supradicte quantitatis quatringsentorum quinquaginta sex ducatorum auri et obligatus sui et omnium suorum bonorum presentium et futurorum cum refectione dampnorum et expensarum ac interesse litis et extra qua pena soluta uel non nichilominus presens contentus semper fidus consistat. Actum Jadre in cancellaria inferiori presentibus Jacobo condam petri blundi de Jadra et nuctio pacini de florentia habitatore Jadre testibus et aliis ad hec habitis et vocatis.

(in margine:)

mon. sancti francisci
publicatum
ser flurchus examinator se subscripsit.

Spisi zadarskog notara
Vannes condam Bernardi de Firmo (1375—1404 god.)
(Busta I, f. 13. str. 200.)

RIASSUNTO

Gli stali corali della chiesa di S. Francesco a Zadar (Zara), opera di Giovanni da Borgosansepulcro, un poco conosciuto intagliatore veneto, pur avendo un ragguardevole valore in riguardo all'intaglio del legno di stile gotico in Dalmazia, non sono stati ancora oggetto di uno studio più particolare.

L'autore si occupa di parecchi frammenti di legno intagliato trovati ancora nel 1891 durante la restaurazione dei sudetti stali, che vari autori credevano fossero resti di un coro ancora più antico. L'autore invece ritiene che appartengano all'attuale coro e tenta d'illustrare ciò con un esperimento (Fig.). Pubblica il testo d'un iscrizione (finora indecifrata) incisa su questi frammenti.

L'autore inoltre descrive e riproduce un particolare degli stali con l'efigie di S. Benedetto, finora poco e malamente trattato.

Infine pubblica »in extenso« il testo del documento del 20. V. 1394., trovato fra gli atti notarili di Zadar (Zara), in cui si fa menzione dell'artista intagliatore, del committente fra Benedetto, guardiano del convento e della somma di 456 ducati d'oro versati per il lavoro.

1. — *Portret fra Benedikta na korskim sjedalima zadarske franjevačke crkve*
2. — *Bočna ograda s likom sv. Benedikta otraga*
3. — *Bočna ograda s likom sv. Benedikta s prednje strane*
4. — *Pokušaj rekonstrukcije položaja ornamentiranih dasaka*

1

2

4

3

